

ejus, et cum lacrymis voluntatem eorum publiciter patefecerunt; et de eadem ecclesia sancte Marie et sancti Petri atque sanctorum martyrum Gervasii et Protasii exire non possebant, antequam omnes res proprietatis suae praedictae domino Hadoindo et suis consacerdotibus et ministris atque praefatæ matri ecclesiæ legaliter per strumenta cartarum sub stipulatione subnixa firmiter tradiderunt. Hoc autem facto, tam hilari animo et laetitia repleti, levesque corpore sunt effecti, atque ad juventutem priorem, virtute Dei et intercessione praedictorum sanctorum sunt reversi, ut omnes hoc videntes stupescerent, nec vidisse, nec audisse cum lacrymis proflerentur, quod nutu et virtute Dei factum esse non dubium est. Tali enim conditione instinctu Dei tradidit memoratus vir Deo devotus Alanus jam dicto episcopo praefatæ matri ecclesiæ duodecim villas optimas, cum eorum appendiciis, id est, Juliacum, Lucdonum, Rulliacum, Rupiacum, Sabololum, Quiseldas, Vernum et Vericum, Tanidam, et praedictum Duliacum, in qua præfixus suis filius mortuus fuerat, et Camariacum; et postea per translatas manus, asinarias et ceteras viiulas, quarum nomina propter fastidium et tedium legentum hic non inseruimus. In collegiis [Leg. polyptychis] tamen et plenariis sanctæ matris praedictæ urbis ecclesiæ hactenus pleniter reperiuntur insertæ. Insuper semeti sum et suam uxorem tradidit praescriptus Alanus memorato episcopo domino Hadoindo, et servis Dei in praedicta ecclesia Domino famulantibus, ut de animabus eorum et corporibus suis magnam haberent curam, et corpora eorum alerent, et animas suas Domino lucrarent. Providebat quoque eos dominus Hadoindus diligenter, et ministrabat eis sufficienter, et ita eis serviebat, sicut servus domino. Memoratus ergo Alanus et sua uxor sub potestate praedicti episcopi studiosissime et devotissime Domino die noctuque militabant, et pro supradictis devotionibus, sicut credimus, regnum Dei adquisierunt, et vitam æternam, Domino annuente, percepérunt. Vivunt enim cum Christo et sanctis ejus in beata gloria, cum

A quibus in ea et nos eorum fulti orationibus Domino tribuente perpetualiter vivere mereamur. Amen.

Prædicti siquidem domini Hadoindi tempore venit quidam vir sanctus, Domino ducente, sub habitu monastico, nomine Longislaus, querendo loca ubi aliquam cellulam ad lucrandas anmas facere posset. Audiens autem famam prædicti Hadoindi, venit ad eum, deprecans ei vicum suum canonicum, nomine Buxidum, situm videlicet in pago Cenomanico, in condita Sagonense. Erat enim notus ei ipse vicus, quia frequenter ad eundem locum convenire solebat, quia aptus ei propter frequentiam populi ad lucrandas animas videbatur, et bonos et Deum timentes viros in circuitu ejus habebat, qui cum bene recipiebant; et omnia necessaria ei ministrabant; et B insuper monasterium inibi facere suadebant, quod et de eorum rebus augmentari volebant, in quo' et animas suas Domino lucrari, ipso docente, mererentur. Hec autem audiens dominus Hadoindus, gavisus est valde, et libenti animo dedit ei prædictum vicum ad jam dictum opus perficiendum, et ad præfatum monasteriolum ad lucrandas Deo animas construendum, suadens ei etiam, ut quod animo, Domino inspirante, habebat opere viriliter perficeret. Et insuper dedit ei prædictus dominus Hadoindus alias reicias et viiulas, in circuitu præfati vici Buxidi sitas, quas prædictus dominus Longislaus nominavit eum deprecabatur. Dedit eti m ei memoratus dominus Hadoindus in adjutorium ad jam dictum opus Dei perficiendum totam declinam partem vilke sue sedis ecclesiæ, cuius vocabulum est Lugdunus; unde Dei servi et ipse in præfato vico et in eodem monasterio haberent plenius victualia eorum et vestimenta. Postea vero tam ejus tempore, quam et successorum suorum, multæ res ad præfatum monasteriolum a nobilibus et liberis hominibus sunt legaliter traditæ. Ipsum namque monasteriolum cum prædictis rebus et omnibus ad se pertinentibus sue sedis ecclesiæ subjugauit, et suis successoribus jure ecclesiastico possidendum et canonice gubernandum ejus reliquit temporibus.

SANCTI HADOINDI CENOMANENSIS EPISCOPI SCRIPTA QUÆ EXSTANT.

[Brequigny, Diplom., etc., tom. II nov. ed.]

I.

Testamentum Hadoindi Cenomanensis episcopi ^a
(ann. 642).

In nomine Domini Jesu Christi, et Spiritus sancti,

^a Testamentum hoc primus vulgavit Brissonius, Formul. lib. vii, n. clxi, pag. 659, nov. edit. repertum in schedis Crucis. Ex Brissonio recusum in Annalibus ecclesiasticis Baronii, ad ann. 652; denuo

octavo Idus Februarii, in anno quinto regnante gloriosissimo Clodoveo rege. Ego Hadoindus, ac si indignus peccator [tametsi peccator], episcopus sanctæ Dei Ecclesie Cenomanis civitatis, sanus, Deo propitio, mente et corpore, sanoque consilio, me-

in commentariis ad consuetudines Cenomanenses; emendatus postea Corvaisierius, Hist. pres. Cenoman., pag. 236, ex veteri Ecclesiæ Cenomanensis registro pontificali, typ's mandavit; ex Corvaisierio

tuens casum humanæ fragilitatis, testamentum traddi, illudque C adulpho diacono scribendum dictavi: quod testamentum meum si quo casu jure civili aut prætorio, vel alicujus novæ legis interventu, valere nequiverit, ac si ab intestato ad vicem codicillorum valere id volo ac valeat. Itaque si quando ego Hadoindus, suprascriptus episcopus, ex rebus humanis excessero, ac debitum venturi temporis complevero, tunc tu, sacrosanta Ecclesia venerabilis [Cenomannis], hæres mea esto, hæredemque meam te esse constitu; ita ut aliquid per hoc testamentum meum dederio, legavero, dare jussero, id ut detur [et est datus], fiat, præstetur, fidei tuae, hæres mea, committæ. Bono tibi, sancta venerabilis Ecclesia Cenomanica, in honore sanctæ Mariæ, domini Gervasii et Protasii martyrum, villam juris mei, cuius vocabulum vocatur Avesa, quam datis rebus propriis meis comparavi, cum dominibus, ædificiis, mancipiis, vineis, sylvis, pratis et pascuis, quantumcunque in eo loco [in ea loca] aspicere videtur, cum colonis, et integrō termino suo, ad jus et dominationem [donationem] vestram revocetur, perpetualiter possidendum. Similiter basilicæ domini Victurii, ubi ipse dominus requiescere dignoscetur, et, si meruero, inibi sepulturam habere desidero; dono tibi villam nuncupatam Acerveo, quam dato prelio comparavi, cum dominibus, mancipiis, vineis, sylvis, pratis et pascuis, exceptis his quos pro animæ meæ remedio ingenuos fieri præcepi, totum et ad integrum præfata basilica post meum discessum suæ potestatis facial revocare perpetua dominatione possidendum. Ea vero conditione dono sanctæ basilicæ domini Petri et Pauli apostolorum, quam dominus Berthicrannus, quondam episcopus Cenomanicus [ad oppidum Cenomanicum] civitatis, suo opere ædificavit, villam proprietatis meæ Iocomadiacum, sitam in pago Bellivi [Belini], quam data pecunia de Ansero [Aussorenno], et genitrice sua comparavi, ut hanc ministri ejusdem post meum transitum teneant, possideant, et futuris facere cui voluerint derelinquant. Similiter dono ipsi basilicæ domini Petri et Pauli apostolorum, villas quibus nomina sunt Taudiniaco, Martinaco, quam Lupus quondam per meum beneficium tenere visus fuit: hoc supradicta basilica, post meum [nostrum] discessum, cum omni integritate, quod ad ipsas villas aspicere videtur, ministri nostri jam dictæ basilicæ de præsenti percipient dominandum. Simili modo dono basilicæ domini Vincentii martyris, quam Dondulus, sanctæ recordationis episcopus, suo labore construxit, villam juris mei Pratellus, cum omni integritate, quantumcunque mihi [inibi] Domnola visa fuit habuisse. Similiter dono basilicæ domnæ et sanctæ

Cointius, Annal. t. III. pag. 135; Mabillonius demum Actis episcoporum Cenomanensium insertum inter Analecta edidit, pag. 267. Omnibus pro sincero habbitum, ne minima quidem suspicione notatur. Editionem Corvaiseri sequimur. Varias lectiones alicujus momenti ex actis Cenomanensium episcoporum depromptas inter uncos ascribimus; quæ apud Baronium desunt parentesisibus includimus. Mirum non est varijs discrepantias in testamenti Hadoindi

A Marie Auriono [Aureonno] vicum, quem Agobertus abbas Diabentis [Dixagens] simul ædificavit, et Jona villam, quæ fuit Sigulphi presbyteri, et quam fidelis noster Chaddo per nostrum beneficium habere videatur. Pariter et mansionem ad prope ipsam Jona, quam Lupus quondam tenere visus fuit, ipsi Chaddoni volumus esse concessam: si tamen habuerit filios, in eorum permaneat potestate; et siquidem filios non habuerit, post suum transitum, ad jus et dominationem domnæ Mariæ de Aureonensi vico revertatur [revertatur perpetuis temporibus dominandum]. Similiter villa Lastemarico [Lastemariaco], quam ex munificentia nostra ipse f. Ieli Caddoni defensori [ipsius fidele nostro Caddono defensore] nostro concessimus, voluntas mea est, ut, dum advixerit, hoc usu possideat; post ejus vero discessum, cum omni re meliorata vel superposita, sanctæ basilicæ de Aureonensi vico revertatur. Similiter et Pauiliaco qui fuit Roccolelo [Roccolelo pars] jam dictæ basilicæ domnæ Mariæ ejusque temporibus possidere decernimus. Itemque villam Baudiacam quam ex comparatione et nostris directis actionibus [villa Baudriacæ ex comparatione legitimas nostras directionibus] revocavimus, cum terris, dominibus, mancipiis, sylvis, pratis et pascuis, acolisque omnibus, et integrō termino, præfatae sanctæ Mariæ basilicæ, ejusque ministri in perpetuum a die præsente jure suo recipient. Similiter villa Briaco, quæ est ad oppidum [et villa Driaco, ad oppidum] ipsius basilicæ cum colonia Hamarico quam antefactæ sanctæ Mariæ ecclesie donavi, ad interveniendum pro nostris peccatis [Colonica Cameriaco, antefactæ sanctæ basilicæ sancte Mariæ pro nostra interveniendum peccata]. Similiter Tusciaco, qui fuit Dondulfo, et iter quod cum Edeberto commutavimus [Ausciaco qui fuit Dructulfo, et hoc quod de Edeberto commutavimus], volo esse donatum. Similiter Auliaco, et castra similiter, et villam Cometas, quam de illustri matrona Modenana, data nostra pecunia, comparavimus, cum dominibus, ædificiis, terris, mancipiis, sylvis ac pascuis, basilicæ domnæ Mariæ de Aureonensi vico conscribimus, cum Appiaco colonia. Simili modo villam de Frigido Fonte cum omni integritate, id aspicientibus et pertinentibus scilicet omnibus [vel aspicientes ad se pertinentes, cum omnibus] ædificiis, mancipiis, accolis, servis et ingenuis, sylvis, terris, vineis, pratis et pascuis, aquis et aquarum decursibus, et a re in hac quæsita sanctæ basilicæ domnæ Mariæ volo esse donatam, ut pro nostris interveniat peccatis, et Dominus noster Jesus delictis nostris veniam concedere dignetur [omni re inexquisita, ut a die præsente antefactæ sanctæ basilicæ domnæ Mariæ pro nostra

editionibus reperiri, cum plures posterioribus curis reformari potuerit. Hoc enim quod edimus exemplum anno quinto regni Chlodovei conditum fuit, id est, juxta Cointium et Mabillonium, anno 642; nec ante annum 655, quippe, juxta Coint, Ann., t. III. pag. 409, et Mab. Ann., t. I. p. 583, hoc ipso anno obiit Hadoindus. Infeliciter Baronius hoc testamen- tum tribuit anno 652.

intervenienda peccata, ut Dominus noster Jesus Christus quantitate nostris deliciis concedere dignetur, illuc esse proficiendum]. Similiter et Vernicella cum omni jure suo et termino vel coloniis [colonica] ad se pertinentibus, ad ipsam sanctam basilicam proficiat in perpetuum. Et si aliquis exinde epistolam quasi a nobis factam protulerit, vacua ac inanis permaneat; et ita nobis convenit ut superius intinmare, ut unicuique facta nostra de propriaquis aut haeredibus nostris chartam aliquam, quamvis bonorum hominum manu roboratam, ut cupiditas suadet, protulerit, vacua et inanis permaneat, et illam maledictionem percipiat, ut superius est comprehensum. Villam Fontanas in pago Sylviainensi filius et parentes noster Bodilo, dum superstes fuerit, loculum illum tempore vite sue teneat ac possideat. In Christi nomine, Hadoindus, etsi peccator, episcopus, hoc testamentum quod ex devotione rogavi [tibi rogavi] relegi et subscripsi. Rosindus [Rensidus] subscripsi. Bertegheselus subscripsi. Marsus subscripsi. Auffrebertus [Austribertus] subscripsi. Sigrannus [Seighranus] subscripsi. Audobertus subscripsi. Cadulphus, ordinante domino Hadoindo episcopo, hoc testamentum redditus, scripsi et subscripsi.

Magnificis ^a in Christo, et sancte Ecclesie filio Badiloni et Andranno Hadouindus episcopus, rogo et supplico charitati vestre, ut cum me Dominus et omnium creator de hoc seculo migrare praeceperit, Cenomanis iter [ire] facias, et ibi testamentum meum, cum apertum fuerit vobis persequentibus apudque publica gestis [gesta] municipalibus facias allegare [alligare], et quod unicuique per ipsum testamentum sanctis civibus vel propinquis meis viuis [seu fidelibus viuis] sum delegasse, vestra dispensatione unusquisque juxta ipsam delegationem percipere valeat. Et quidquid exinde egeritis, ratum et firmassimum debeat permanere: quod mandatum manu nostra firmavimus, et petimus munendum. (Actum Cenomanis civitati; in Christi nomine, amen. Hadoindus, etsi peccator, episcopus, hoc mandatum relegi et subscripsi. Rosindus [Rensidus] subscripsi. Bertegheselus subscripsi. Marsus subscripsi. Auffrebertus [Audo] subscripsi. Austrebertus] subscripsi. Audebertus subscripsi [desunt]. Duffensor subscripsi. Ursimannus subscripsi [desunt]. Siranus subscripsi [deest]. Cadulphus diaconus, ordinante domino Hadoindo episcopo, hoc mandatum scripsi et subscripsi.)

II.

Charta qua Sigrannus recognoscit se tenere monasterium Anisolense ab Hadoindo, episcopo Cenomanensi, jure usufructario, et sub certo censu ^b (ann. 637).

Domino sancto ac venerabile sede apostolico Ha-

^a Hanc instructionem, clauso testamento superscriptam fuisse docet Baronius; notat vero desiderari codicillum quo manumissiones servorum et alia legata scripta erant.

^b Exstat haec charta precaria in Analectis Mabilo- nii, pag. 268. Recensetur inter chartas quibus Cenomanenses episcopi jus suum in Anisolense mona-

A doindo, Cenomanicæ urbis episcopo, una cum ipso congregatione ex ipsa urbe consistente, ego in Dci nomine Sigrannus, indignus sacerdos atque monachus, precursor a vobis accedo. Dum et mea fuit petitio et vestra decrevit voluntas, ut illud monasterium, quod est constructum in honore sancti Petri et sancti Martini, et est situs in territorio sanctæ Maric Dei genitricis, vel sanctorum martyrum Gervasii et Protasii, matris et Cenomannis civitatis senioris ecclesie, in pago Cenomanico, in loco quedam que ab antiquis dicebatur Casa-Gaiano, super fluvium Anisolem, quod, secundum nomen ipsius fluminis, nuncupatur Anisola, ubi dominus Turibius, ejusdem parochie pontifex dudum in rebus senioris et matris civitatis ecclesiam cui præsidebat, ecclesiam in honore sancti Petri principis apostolorum fecerat, que tam delecta propter imminentes vastationes fuerat, sed adhuc de ipsis maceris aliqua pars ibi erat, quando dominus Karilefus, per licentiam et deprecationem atque adjutorium dom. Innocenti episcopi, in iam dicta terra sanctæ Maric et sanctorum martyrum Gervasii et Protasii, ex rebus ipsius et aliorum bonorum virorum sedificavit, per vestrum beneficium, sub usufructario ordine, tempore vite meæ, cum omnes res ad se pertinentes vel aspicientes, inibi tenere permisisti, et censivi annis singulis ad matrem civitatis ecclesiam persolvere vel ejaquo pontificibus atque rectoribus, id est, ad lumen ecclesie, de cera libras III, et ad opus episcopi cambutta una, et subtalaris II, et ad opus canonicorum inibi Deo degentium buticulas duas paratas, plenas de vino optimo, et in cena Domini plenum medium de ovis; et si negligens aut tardus de ipso censo apparuero, fidem exinde faciam, et ipsum monasterium tempore vite meæ non perdam; et alicubi nec vendere, nec alienare pontificium non habeam, nisi sub iure et potestate ac dominatione sanctæ Maric et sanctorum martyrum Gervasii et Protasii, vel eorum pontificibus atque rectoribus permaneat. Et post meum quoque jubente de hac luce discessum, cum omni re emeliorata vel supraposita, absque ullius judicis consignatione aut heredum nostrorum contradictione, jam dictum monasterium cum omni integritate, et res ad se aspicientes vel pertinentes, vos aut rectores successores-D que vestros in vestram facias revocare potestatem vel dominationem. Et ut haec precaria uno tenore conscriptæ, una que in thesauro civitatis ecclesie recondita sit, et alia quam ego Sigrannus a vobis accepero, firmiorem obtineant vigorem, manus nostras proprias subterfirmavimus, et bonorum viorum decrevimus roborare. Actum Cenomanis civitate publica. Data viii Idus Aprilis ^c, anno xxxi re-

sterium asserere conabantur saeculo ix; et que regia simul ac pontificali auctoritate falsi damnata sunt, ut supra, t. I, pag. 96, annot. 1, et 100, annot. 2, diximus; vid. Baluzii Miscellanea, t. III, pag. 127, n° 10. Ergo ex re judicata haec charta suppositiis annumeranda est.

^c Fasarii ignorantiam prodit, vel oscitantiam, nota

Dagoberto rege. Ego Iadoindus quamvis us episcopus, hanc precariam a me factam ipsi. Wistremandus abbas subscrispi. Oduluvybyter subscrispi. Bernericus, indignus abbas, ipsi. Wiuetharius presbyter subscrispi. Adamalis diaconus subscrispi. Danihel presbyter subscris-

tromologica. Quis enim alias nescit Dagoberto regni sui 16 obiisse? Conjicit Mabillonius, ubi emendandum forte esse annum 16 pro anno 31.

A psi. Helenus presbyter subscrispi. Eriagaudus diaconus subscrispi. Ebrenus presbyter subscrispi. Landrieus diaconus subscrispi. Emmo presbyter subscrispi. Albo diaconus subscrispi. Herifredus presbyter subscrispi. Besto presbyter subscrispi. Urso diaconus subscrispi. Signum Landohic advocate.

Verum emendatione omni prorsus indigna est charta falsi damnata. Ut autem ei locum assignemus, hanc ultimo regni Dagoberti anno tribuere licet.

ANNO DOMINI DCXL.

SANCTUS SULPICIUS,

COGNOMINE PIUS,

BITURICENSESIS EPISCOPUS.

VITA SANCTI SULPICIPII PII,

AUCTORE ANONYMO MONACHO SULPICIANO FERE CO.EVO.

(Apud Mabill., Act. SS. Bened., ex codicib. Ms., et Joanne Bollando.)

OBSERVATIONES PRÆVIAE.

Monachorum Sulpicium cognomento Severum, Bituricensis episcopum, quem nonnulli cum Severo Sulpicii Martini discipulo perperam confundunt,

Ecclesia Biturica alium antistitem cognoscit. Sulpicium dictum Pium, cuius in praesenti exhibemus. Ille sub fine saeculi vi, hic in cali viii, floruit.

Sulpicii Pii Vitam scriptores duo coœvi litteris endarunt, fusi s alter isque monachus cœnobio Sulpicio constricti, quem suum unique patro-dentem appellant; alter compendiosum, quem ab abbreviatorem vocabimus. Utrumque edidit Bollandus, ad 17 Januarii. Priorem duntaxat ibimus, si quid in alio dignum observatum fuerit loco adnotaturi. Etatem suam indicat monachus Sulpicianus numeri. 4, 11, 16, 17 et 32, ac se scriptæ adjecit librum Miracolorum, quem Vita sancti Sulpicii promiserat, quamvis stylo cadens et passim languens libri Miraculum omnino auctorem sapere videatur, ut logos Vita premissus, qui in membranis perdesideratur. Patriarchii Bituricensis (a) scriptor et libro de Vita et Miraculis ipsius sancti Sulpicii archivis thesauri cathedralis ecclesie Bituricensis affirmat; nec alium putet auctorem auctorem, cuius lucubrationem in nonnullis exemplariis libros quinque distinctam advertimus, prout pigne adnotatum observare licet.

Monachi Sulpiciani lucubrationem exornavit et Phernandus Casalis Benedicti monachus, a anno in lib. de Scriptoribus eccles. laudatus, triarchio Bituricensi, cap. 31, insertus, a quo aliquot illustrando anonymo mutuabimur. Tam Vincentius Bellovacensem, et sanctum Antonium, qui una cum Neotericis multis de sancto eo egerunt.

Sulpicium commendant in suis Martyrologiis dus et Ado, ad diem xvi Kalend. Febr. Novverba Adonis: Bituricas, depositio beati Sulpicii et confessoris, qui a pueritia litteris eru- et sanctæ conversationis luce conspicuus, etiam virtutibus claruit. Post etiam, coma deposita,

B monachorum Pater exstitit, atque inde ad episcopalem proiectus cathedram, vita clara in pace quievit. Quippe Sulpicius fuit abbas Castrensis, prefectus monachis qui in castris regis officia divina nocte dieque persolvebant.

C 5. Fuit ergo monachus Sulpicius, et quidem ante et post pontificatum; nam regimen pastorale annis ante mortem aliquot abdicavit, ut Deo liberius in Navensi monasterio a se condito vacaret. At cuius demum instituti monachus? Qui sancti Columbani regule a Benedictina divortium toto illo saeculo contumax defendunt, non facile Sulpicium nobis subducemus. Tempore Vualdeberti abbatis Luxoviensis, ac proinde Sulpicii, monasteria ex regula duatas et sanctorum Benedicti et Columbani, teste scriptore Vita sancte Salabergæ gravi ac coœvo, condebantur. Jonas Bobiensis monachus, in Vita sancti Eustachii abbatis superius ad ann. 625 relata, dum cœnobia ad sancti Columbani prescriptum apud Biturigas constructa enumerat. Navensis seu Sulpiciani monasterii tum existentis haud minimis, nempe quod sinceris ac puris sancti Benedicti institutis parebat.

PROLOGUS AUCTQRIS.

1. Clara radiante congerie qua dono imperatoris externi ob merita presulis almi aula repletur Ecclesiæ, virtutum lampade coruscante, etsi minus idoneo digna possumus eloqui, tamen vel sermonem tenuem devote plebis auribus tentamus inferre, maxime cum audientium sit fructus, virorum gesta fidelium revolvere calamo pro memoria populorum. Et licet nihil egeat mortalium justus littera, cuius nomen celesti jam continetur in pagina, tamen fidei succrescent augmenta, dum sanctorum recentia replicantur exempla, cum et cohorti Christicole pastor clausus paradiso terreno representatur stylo, et grex exemplis accitus ad æthera tendat gressu, quatenus, juxta Danielis oraculum (Dan. xii, 3), et doctus patroni magisterio populus ut splendor

Exstat apud Philip. Labbe, tom. II. Biblioth.